

ΤΙ ΕΙΝΑΙ Ο ΧΩΡΙΣ ΔΟΓΜΑ Μ Α Ρ Ξ Ι Σ Μ Ο Σ ΤΟΥ ΠΑ.ΣΟ.Κ.;

Θάρχισω μ' ένα απόσπασμα άρθρου μου γραμμένου απ' άφορμή κάποια άλλα άρθρα και πού τοποθετεί γενικά τό πρόβλημα τής διαφορᾶς ανάμεσα "Μαρξισμό χωρίς δόγμα" και "Δογματικό Μαρξισμό" και μετά θά προχωρήσω σέ ανάπτυξη σ' αναφορά μέ τίς παρατηρήσεις πού θά μοῦ γίνουν. Όσα σημεία δέν θυγοῦν θά τά φέρω πρὸς συζήτηση μέ λακωνικές ἐρωτήσεις.

1. Κάρλ Μάρξ και ΚΑΡΛ ΜΑΡΞ

Τό ἄρθρο νομίζει ὅτι ἀναπτύχθηκε κάποιος ἰδεολογικός προβληματισμός γύρω ἀπ'τό Μαρξισμό μέ τά ἄρθρα τοῦ Σ. Κωστόπουλου, τοῦ Α. Παπανδρέου καί τοῦ Δ. Ἀνδρουλάκη νομίζει δηλαδή ὅτι καί τά τρία ἄρθρα ἔχουν τό αὐτό ἀντικείμενο: τό Μαρξισμό. Κι' ἄν ἐμεῖς στό ΠΑ.ΣΟ.Κ. λέμε πῶς θέλουμε νά μελετήσουμε καί ἐφαρμόσουμε ἕνα "Μαρξισμό χωρίς δόγμα" διαφορετικό ἀπό ἕνα "δογματικό Μαρξισμό" τό ἄρθρο νομίζει ὅτι οἱ διαφορές τους εἶναι τόσες ὅσες κι' οἱ διαφορές μιᾶς τσιπούρας μ' ἕνα μπαμπούνι: καί τά δύο εἶναι φάρια, κι' οἱ δύο εἶναι Μαρξισμοί. Ἐπειδὴ ὅμως τό ζήτημα δέν εἶναι ὅπως δείχνει σέ πρώτη ματιά, γι' αὐτό ἄς πιάσουμε ἀπ' τήν ἀρχή.

Στά 1845 ὁ Κάρλ Μάρξ καί ὁ Φρήντριχ Ἐνγκελς πετάξανε στά σκουπίδια τή φιλοσοφία καί στρωθήκανε νά θεμελιώσουνε"... τήν ἐπιστήμη τῶν πραγματικῶν ἀνθρώπων καί τής ἱστορικῆς των ἐξέλιξης." (Α.Φ.)¹.

"Ἐκεῖ πού τελειώνει ἡ φαντασιοκοπία, δηλαδή στήν πραγματική ζωή, ἐκεῖ ἀρχίζει ἡ πραγματική θετική ἐπιστήμη, ἡ παρουσίαση τής πρακτικῆς δραστηριότητος, τής πρακτικῆς ἐξέλιξης τῶν ἀνθρώπων. Οἱ παρόλες γιὰ τή συνείδηση σταματᾶνε καί πραγματική γνώση πρέπει νά πάρει τή θέση τους. Μέ τήν παρουσίαση τής πραγματικότητος ἡ αὐθύπαρκτη φιλοσοφία χάνει τά μέσα τῆς ὑπαρξης..." (Γ.Ι)¹.

Τί διαφέρει ἡ ἐπιστήμη ἀπ' τή φιλοσοφία καί τήν κάθε λογῆς μεταφυσική; Ἡ ἐπιστήμη ἀσχολεῖται μέ κάποιο πραγματικό ἀντικείμενο..." Ἐμπειρική παρατήρηση πρέπει σέ κάθε χωριστή περίπτωση νά καταδείχνει ἐμπειρικά..." (Γ.Ι)² τό ἀντικείμενο καί τή συμπεριφορά του. Ἀκολουθεῖ ἡ διατύπωση μιᾶς θεωρίας γιὰ τό πῶς εἶναι τό ἀντικείμενο, γιὰ τό πῶς ἐξηγεῖται ἡ συμπεριφορά του, καί γιὰ τό πῶς θά συμπεριφερθεῖ σέ διαφορετικές συνθήκες. Τέλος ἡ ἐπιστήμη περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλη ἀπλή ἀνθρώπινη γνώση: "Μέσα στήν πράξη πρέπει.... ν' ἀποδείξει τήν ἀλήθεια τήν πραγματικότητα καί τή δύναμη, τήν ἐγκοσμιότητα..." τῆς (2η θέση).

Τό ΠΑ.ΣΟ.Κ. ενδιαφέρεται γιά τά κοινωνικά, οικονομικά, πολιτικά πράγματα τῆς χώρας μας καί θέλει νά τά μετασχηματίσει, νά τά μεταλλάξει σέ μία σοσιαλιστική κοινωνία. Θέλει δηλαδή ἕνα πραγματικό ἀντικείμενο ἐξαιρετικά πολύπλοκο ν' ἀλλάξει συγκρότηση καί συμπεριφορά. Πολύ φρόνιμα λοιπόν κρίνει τό ΠΑ.ΣΟ.Κ. ὅτι γιά ἕνα τέτοιο ἐγχείρημα δέν ἀρκοῦν οὔτε καλή θέληση, οὔτε λειτανίες, παρά χρειάζεται ἀκριβῆς ἐπιστημονική γνώση. Νά λοιπόν γιὰτί καί πῶς τό ΠΑ.ΣΟ.Κ. φτάνει νά ενδιαφέρεται γιά τήν ἐπιστήμη πού ἔστησαν ὁ Μάρξ καί ὁ "Ενγκελς, γιά τό Διαλεκτικό Ἱστορικό Ματεριαλισμό. Ἐπειδή τή θέλει γιά ἐπιστήμη τῶν ἀνθρώπινων-κοινωνικῶν πραγμάτων, καί τή θεωρεῖ σάν τή μόνο ἱκανοποιητική.

Καλά, κι' ἀποδέχεται τό ΠΑ.ΣΟ.Κ. ὅλα τά θεωρήματα κι' ὅλες τίς θεωρίες πού διατύπωσε ὁ Μάρξ; Καί πόσα διατύπωσε: 5, 10, 20; "Οχι βέβαια" ὁ διαλεκτικός ἱστορικός ματεριαλισμός εἶναι ὁλόκληρη κοσμοθεωρία, πού συνίσταται ἀπό ἑκατοντάδες θεωρήματα καί θεωρίες, μία καί καταπιάνεται νά γνωρίσει καί ἀλλάξει ὁλόκληρο τόν κόσμο τῶν ἀνθρώπων. Τό ΠΑ.ΣΟ.Κ. ἀποδέχεται ὅσες θεωρίες καί θεωρήματα ἐπιβεβαιώθηκαν στήν πρακτική ἐφαρμογή (τή συντριπτική τους πλειοψηφία καί μάλιστα τίς βασικώτερες) κι' ἀπορρίπτει ὅσες διαψεύστηκαν.

Αὐτό θά πεῖ ἐπιστήμη: νά ἐλέγχεις τή θεωρία σου στήν πράξη, κι' ἂν δέν μπορεῖ νά ἐξηγήσει ἢ προβλέπει τή συμπεριφορά τοῦ ἀντικειμένου της, τότε νά τήν τροποποιεῖς ἢ νά τήν παρατῇς, ἀνάλογα μέ τό βαθμό διάψευσής της. Ἡ τροποποίηση τοῦ Μανιφέστου μέ τόν "Ἐμφύλιο Πόλεμο στή Γαλλία" δέ δικαιολογεῖται ἀπ' τό ὅτι τήν ἔκανε ὁ ἴδιος ὁ Μάρξ· δικαιολογεῖται ἀπ' τό ὅτι τήν ἐπέβαλε ἡ μερική ἀνεπάρκεια τῆς θεωρίας πού περιεῖχε τό Μανιφέστο.

Αὐτό λοιπόν θά πεῖ "Μαρξισμός χωρίς δόγμα", θά πεῖ ἡ ἐπιστήμη πού στήσανε καί θρέψανε μέ τή ζωή τους ὁ Μάρξ καί ὁ "Ενγκελς.

Ἵβραῖα. "Αν ὅμως ὁ Μάρξ καί ὁ "Ενγκελς κάνανε ἐπιστήμη, κι' ἡ ἐπιστήμη δέν εἶναι ποτέ δόγμα, τότε γιὰτί νά λέμε "Μαρξισμός χωρίς δόγμα" καί νά μή λέμε ποτέ "ἀγόρασα ἕνα ψάρι χωρίς καρούλια"; Γιὰτί τό δεύτερο θεωρεῖται αὐτονόητο κι' ὄχι τό πρῶτο; Ἀπλούστατα γιὰτί μαρξισμός καί ἐπιστήμη τῶν Μάρξ καί "Ενγκελς δέν εἶναι τό ἴδιο πράγμα.

Μαρξισμός ἀπό μιᾶς ἀρχῆς ὀνομάστηκε ἡ πίστη στό ὅτι ἡ κοσμοθεωρία τοῦ Μάρξ καί τοῦ "Ενγκελς εἶναι σωστή, κι' ὁ φορέας της ὀνομάστηκε Μαρξιστής. Ἡ πίστη ὅμως μπορεῖ νά εἶναι εἴτε ἐπιστημονικά θεμελιωμένη (πιστεύω στήν ὀρθότητα μιᾶς θεωρίας ἐπειδή τήν ἐρευνῶ κι' ἐπιβεβαιώνω ὅτι εἶναι σωστή) εἴτε θρησκευτική (πιστεύω χωρίς νά ἐρευνῶ, ἢ πιστεύω γιά νά γλυτώσω τό

μπελᾶ νά ἐρευνῶ). Κι' ἐπειδὴ τό δεύτερο εἶναι πολύ βολικώτερο, γι' αὐτό καί οἱ περισσότεροι ὁπαδοί τοῦ Μάρξ παίρνουνε τήν κοσμοθεωρία του ὅχι σάν ἐπιστήμη, παρά σά θρησκευτικό δόγμα, σάν ἀποκαλυμένη κι' ἱερή ἀλήθεια, τόσο πού ὁ ἴδιος ἀναγκάστηκε νά δηλώσει "Ἐγώ δέν εἶμαι μαρξιστής".

Νά λοιπόν ἡ διαφορά: Ὁ Μαρξισμός χωρίς δόγμα εἶναι ἐπιστήμη, ὁ δογματικός Μαρξισμός εἶναι θρησκευτική πίστη. Διαφέρουν ὅχι ὅσο ἓνα μαρμπούνι ἀπό μιὰ τσιπούρα, παρά εἶναι διαφορετικά τελείως πράγματα.

Καλά, ἀλλά ὁ κοινός ἰδεολογικός προβληματισμός; Μά δέν ὑπάρχει κανένας κοινός ἰδεολογικός προβληματισμός: Ἀπό πλευρᾶς ΠΑ.ΣΟ.Κ. ὑπάρχει καί δέν μπορεῖ νά ὑπάρχει τίποτ' ἄλλο παρά "ἐπιστημονικός προβληματισμός". Ἀπό πλευρᾶς δογματικῶν μαρξιστῶν ὑπάρχει θρησκευτικός προβληματισμός. Καί τά ἀντικείμενα καί οἱ μεθοδολογίες εἶναι διαφορετικά. "Ἀς τά δοῦμε ἓνα-ἓνα.

Ὁ ἐπιστημονικός προβληματισμός σκοπεῖ πάντα τήν κατανόηση, ἐξήγηση ἢ καί πρόβλεψη ἑνός πραγματικοῦ ἀντικειμένου. Ὄταν ἐξετάζει μιὰ θεωρία τήν ἐξετάζει πάντα σέ συσχετισμό μέ τό ἀντικείμενό της. "Τά δεδομένα μέ τά ὅποια ξεκινᾶμε (λένε ὁ Μάρξ καί ὁ "Ενγκελς) δέν εἶναι αὐθαίρετα, δέν εἶναι δόγματα, παρά πραγματικά δεδομένα, ἀπ' τὰ ὅποια μπορεῖ κανεῖς νά κάνει ἀφαίρεση μόνο μέ τή φαντασία (Γ.Ι.)³.....".

"Αὐτές οἱ ἀφαίρέσεις ἀποκομμένες ἀπ' τήν πραγματική ἱστορία δέν ἔχουν ἀπολύτως καμμίαν ἀξία. Μποροῦνε μόνο νά χρησιμεύουν σέ τοῦτο, νά διευκολύνουν τήν ταξινομήση τοῦ ἱστορικοῦ ὕλικου.... Ἀλλά κατ' κανένα τρόπο δέ δύνουνε καμμιὰ συνταγή ἢ κανένα σχῆμα, ὅπως ἡ φιλοσοφία, πού στά μέτρα τους νά μποροῦνε νά κουτσουρεύονται οἱ ἱστορικές περίοδοι". (Γ.Ι.)⁴.

Ὁ ἐπιστημονικός προβληματισμός ἔχει πάντα τόνα μάτι πάνω στή θεωρητική ἀφαίρεση, τήν ὅποια ἐξετάζει, καί τό ἄλλο στήν πραγματική ἱστορία, στά πραγματικά γεγονότα. Κι' ὁ στόχος του εἶναι νά συσχετίσει τά δύο, θεωρία καί γεγονότα, γιά νά δεῖ ἂν πᾶνε μαζί. Κι' ἂν δέν πᾶνε θά κοιτάξει νά δεῖ τί πρέπει ν' ἀλλάξει ἀπ' τή θεωρία γιά νά πάει μέ τά γεγονότα.

Ἀντίθετα ὁ θρησκευτικός προβληματισμός πιάνει στά χέρια του τή θεωρία ὅχι σάν ἐπιστήμη (ἀκριβῆ γνώση) πραγμάτων, παρά σάν αὐθύπαρκτη κι' αὐτάρκη ἀλήθεια. Δέν τήν ἐλέγχει πάνω στά πράγματα παρά τήν ἐρμηνεύει ἀπό μόνη της. "Ἀν ἀσχοληθεῖ μέ τά πράγματα καί τά βρεῖ νά πηγαίνουν μέ τή θεωρία, τότε θ' ἀρχίσει νά ὑμνωδεῖ, ἂν δέν πᾶνε τότε θά τά κουτσουρέψει στά μέτρα της.

2. Δόγμα καὶ συζήτηση

Νά λοιπόν πού βρίσκεται τό κεντρικό λάθος τοῦ ἄρθρου: νόμισε ὅτι μπορεῖ νά ἐντίξει τό ἄρθρο τοῦ 'Ανδρουλάκη μέσα στήν ἐξέλιξη ἑνός ἐνιαίου προβληματισμοῦ ἐνῶ τό ἄρθρο αὐτό ἀποτελεῖ ξένο σῶμα γιά τόν προβληματισμό τοῦ Παπανδρέου, τοῦ Κωστόπουλου καί ἀσφαλῶς κάθε Πασοκιστή. Καί νόμισε ὅτι μπορεῖ ν' ἀνούξει συζήτηση μαζί του ἐνῶ μιλάμε διαφορετικές γλῶσσες.

Δέ θέλω νά πῶ ὅτι ὁ δογματικός δέν μπορεῖ νά συζητήσει· ἀντίθετα οἱ συζητήσεις καί ἀντιδικίες γιά τό ἄν ἡ Παναγία εἶναι θεοτόκος ἢ χριστότοκος καί ἄλλα τέτοια πού κράτησαν αἰῶνες ἀνάπτυξαν τήν συζητητική τέχνη καί τῶν φιλοσόφων καί τῶν θεολόγων καί ὅλων τῶν μεταφυσικῶν σέ ζηλευτό ἐπίπεδο. Μόνο πού τό εἶδος αὐτό συζήτησης οὔτε πρέπει νά μᾶς ἐνδιαφέρει, οὔτε νάχουμε σ' αὐτό καμμιάν ἐπίδοση.

Προτοῦ μπῶ στήν οὐσία τοῦ προβληματισμοῦ (φυσικά τοῦ ἐπιστημονικοῦ) θά αἰτιολογήσω ὅσο γίνεται συντομώτερα, τό γιατί τοῦ 'Ανδρουλάκη τό ἄρθρο εἶναι δογματική καζουϊστική, πού ἀναφέρεται ἀποκλειστικά σέ προβλήματα μαρξιστικῆς συνεύδησης καί ποτέ σέ πραγματικά γεγονότα.

Α. Ὁ δογματικός μαρξιστής ἀσχολεῖται ὄχι μέ τήν οὐσία τῶν πραγμάτων παρά μέ λέξεις. Ὅπως ὁ ἅγιος-Μάρξ ἢ ὁ ἅγιος-Μπροῦνο μάχεται ἐνάντια σέ λέξεις ἐπιγραφές καί ταμπέλλες καί τά ὄπλα του εἶναι λέξεις, ἐπιγραφές καί ταμπέλλες.

Ὁ 'Ανδρουλάκης λοιπόν νομίζει ὅτι στό ΠΑ.ΣΟ.Κ. ἀσχολοῦνται ἐπίσης μέ τίς ταμπέλλες καί ὅτι "...ἐμφανίζουν τόν Μάρξ συνήγορο τῶν σοσιαλιστῶν ἐνάντια στούς κομμουνιστές, ξεχνώντας φαίνεται ὅτι ὁ Μάρξ θεωροῦσε τόν ἑαυτό του κομμουνιστή.". Στό ΠΑ.ΣΟ.Κ. ὅμως ἀσχολώμαστε μέ τήν κοσμοθεωρία τοῦ Μάρξ, τόν ἐπιστημονικό Σοσιαλισμό, καί δέν ξεχνᾶμε οὔτε τό ὅτι ὁ Μάρξ χρησιμοποίησε γιά τόν ἑαυτό του καί τή θεωρία του καί τίς δύο λέξεις "σοσιαλισμός" ἢ "κομμουνισμός" χωρίς διαφοροποίηση, οὔτε καί τό ὅτι σύμφωνα μέ τήν ταμπελλοαντίληψη τοῦ 'Ανδρουλάκη τό κόμμα πού θά μπορούσε ν' ἀξιώσει μονοπώληση τοῦ Μάρξ εἶναι τό Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα Γερμανίας τοῦ κ. Μπράντ.

Β. Ὁ δογματικός μαρξιστής, ὅπως κάθε μεταφυσικός ἐρμηνεύει κείμενα σάν νάναι αὐτοδύναμα ἀντικείμενα μελέτης, καί ὅμως ἔχει γι' αὐτά πολύ μικρότερο σεβασμό ἀπ' τόν ἐπιστήμονα. Ἡ διαστρέβλωση τοῦ νοήματος καί τό κουτσούρεμα τοῦ κειμένου εἶναι παμπάλαιη πρακτική σ' ὅλες τίς ἀντιδικίες γιά τήν ἐρμηνεία τῆς "Ἁγίας Γραφῆς, καί ὅποιας ἄλλης

2. Β. ἁγίας γραφῆς. "Ἐτσι κι'ὁ Ἀνδρουλάκης βάζει τὸν "Εὐγκελς νά πεῖ ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο ἀπ'αὐτό πού πραγματικά εἶπε, καὶ γιὰ νά τὸ περάσει στὴ ζούλα ἀποσιωπᾷ τὴν πηγὴ, δύνοντας κάποιον τόμο κα-
ποιας ἐκδόσης ἀπάντων. Ὁ "Εὐγκελς εἶπε: "...Ὁ εὐρωπαϊκὸς Σοσια-
λισμὸς, πού ὅμως ἤδη στὰ 1887 ἦταν σχεδὸν ἀποκλειστικὰ ἡ θεωρία,
πού διακηρύχθηκε στὸ "Μανιφέστο" ... τῶρα εἶναι αὐτό (τὸ μανιφέστο)
ἀναμφισβήτητα τὸ πλεονέκτως διαδεδομένο, τὸ πλεονέκτως προϋόν
ὁλόκληρης τῆς σοσιαλιστικῆς φιλολογίας....Κι'ὅμως ὅταν ἐμφανίστη-
κε δέν μπορούσαμε νά τὸ ὀνομάσουμε ἓνα σ ο σ ι α λ ι σ τ ι κ ὸ
Μανιφέστο. Μὲ σοσιαλιστὲς καταλάβαινε κανεὶς στὰ 1847 δυὸ εἰδῶν
ἀνθρώπους. Ἀπ'τὴ μιὰ τοὺς ὀπαδοὺς τῶν διαφόρων οὐτοπικῶν συστη-
μάτων..... Ἀπ'τὴν ἄλλη τοὺς ποικίλους κοινωνικοὺς κομπογιαννί-
τες..." (προτελευταία σελίδα τοῦ πρόλογου στὴ Γερμανικὴ ἐκδόση
τοῦ 1890 τοῦ Κομμουνιστικοῦ Μανιφέστου).

Γ. Γιὰ τὸ δογματικὸ ἢ "διδασκαλία" δέν μπορεῖ παρά νὰναι ἀρραγὴς καὶ
μονολιθικὴ. Εἶναι βλασφημία νά πεῖ κανεὶς ὅτι ἄλλα εἶπε ὁ Ἰησοῦς
κι'ἄλλα ὁ Παῦλος π.χ. Κι'ἂν πεῖ κανεὶς ὅτι ὁ Ἰδιος ὁ "διδάσκαλος"
ἄλλαξε γνώμη, τότε αὐτός ὁ κανεὶς πρέπει νά καεῖ, γιὰ νά ξαναβρεῖ
ὁ κόσμος τὴ σταθερότητά του.

"Ἐτσι καὶ μέ τὸν Ἀνδρουλάκη. Δέν ἐξετάζει ἂν ἔχει ἢ ὄχι δίκιο ὁ
Κωστόπουλος, ἀπλῶς γι'αὐτόν εἶναι ἀκατανόητη καὶ τερατώδης ἡ σκέ-
ψη, ὅτι θὰ μπορούσε ποτὲ ν'ἀλλάξει ἀντιλήψεις ὁ Λένιν πέντε φορές.
"Ἀς λείει ὁ Μάρξ στὸν πρόλογο τοῦ 1872 στὸ Μανιφέστο ὅτι "...ἀπέναν-
τι στὶς πρακτικὲς πεῖρες... εἶναι σήμερα αὐτό τὸ πρόγραμμα κατὰ
τόπους ἀπληρωμένο...". Τέτοιες ἄλλανές λόγῳ πρακτικῆς πεύρας
καὶ παρόμοια ἐπιστημονικίστικα ὁ δογματικὸς τ'ἀντιπαρέρχεται κλειύ-
νοντας τὰ μάτια, γιὰ νά μὴ κλονισθεῖ ἡ πίστη του.

Τὸ ΠΑ.ΣΟ.Κ. λοιπόν, δέν μπορεῖ νά περιμένει προώθηση τοῦ προβλημα-
τισμοῦ του, οὔτε ἀπ'τὸν Ἀνδρουλάκη οὔτε ἀπὸ κανέναν ἄλλο τέτοιο
"μαρξιστὴ" ὅχι γιὰτὸ εἴμαστε σ'ἄλλα κόμματα, ἀλλὰ γιὰτὸ εἴμαστε
σ'ἄλλους χώρους: ἐμεῖς στὸν χῶρο τῶν πραγμάτων, ἐκεῖνοι στὸν χῶρο
τῆς "καθαρῆς θεωρίας" δηλαδή τῆς μεταφυσικῆς.

Παρατηρήσεις πάνω στο κείμενο του σ. 'Αθανασόπουλου με

θέμα: Τί είναι ο χωρίς δόγμα μαρξισμός.

Γ. ΚΑΠΕΤΑΝΙΟΣ

1. Γενικά, νομίζω, πώς ο σύντροφος 'Αθανασόπουλος δέ δίνει απάντηση σε μερικά ειδικότερα προβλήματα που θέτει ο 'Ανδρουλάκης. Οι θέσεις του, είναι θέσεις γενικές και ο προβληματισμός του γίνεται σε υπερβατό επίπεδο.
 2. Στην αρχή του κειμένου δίνεται η εντύπωση ότι, η πρίν από τους Μάρξ-Ενγκελσ διανοητική κληρονομιά της κοινωνίας ήταν σ'αυτούς άχρηστη και δέν τους χρησίμεψε σε τίποτα. 'Ανεξάρτητα αν αυτή ήταν η πρόθεση ή όχι του σ. 'Αθανασόπουλου και οι ελάχιστα μνημένοι στη Μαρξιστική σκέψη, γνωρίζουν πόσο βαθειές ρίζες έχει τό Μαρξιστικό έργο σ'όλη την προηγούμενη πνευματική προσφορά (φιλοσοφική, επιστημονική, θεολογία κ.λ.π). Εάν παράδειγμα μπορεί νά αναφερθεῖ μάλιστα τό μεγάλο χρέος του Μάρξ στο Χέγκελ μέ τά εξής:.....Γίνεται αντιληπτό, σ'αυτό τό σημείο, πώς αυτή η ένότητα οικονομίας και κοινωνιολογίας φύσης και ιστορίας στο Μάρξ δέν σημαίνει ταυτότητα των δύο όρων' πώς δηλαδή, αυτή, δέν επιφέρει ούτε μιάν αναγωγή της κοινωνίας στη φύση, ούτε μιάν αναγωγή της φύσης στην κοινωνία: ούτε μιάν αναγωγή της ανθρώπινης κοινωνίας σε μυκηγκιά, ούτε μιάν αναγωγή της ανθρώπινης ζωής σε φιλοσοφική ζωή. 'Αλλά γίνεται αντιληπτό επίσης, αντίστροφα, πώς συμβαίνει τό προσέ- ρασμα αυτών των δύο μονόπλευρων αντιθέσεων ακριβώς εξαιτίας της όργανικής τους σύνθεσης, από τή μεριά του Μάρξ, και, συνεπώς, της επανέ- νωσής τους σε ένα "όλο": πού είναι, πράγματι, όλότητα, αλλά καθορισμένη πού είναι, πράγματι σύνθεση, αλλά των διακεκριμένων' πού είναι πράγμα- τι ένότητα, αλλά των έτερογενών. Όπου είναι εύκολο νά δοῦμε (αν και σε μικρογραφία) αυτό πού ο Μάρξ χρωστάει στο Χέγκελ και πώς από τήν άλλη μεριά, αυτό του είναι ταυτόχρονα μακρινόν. (Λούτσιο Κολέτι: 'Ιδεολογία και κοινωνία, σελές 112-113 στο ελληνικά).
 3. Στο κείμενό του ο σ. 'Αθανασόπουλος δέν ξεκαθαρίζει πώς έννοεῖ τήν επιστήμη γενικώτερα και τόν επιστημονικό σοσιαλισμό ειδικώτερα. Φαί- νεται νά δίνει μιάν έμπειρικύστηκη έρμηνεία της επιστήμης και της αρ- νεῖται κάθε θεωρητική διάσταση, μέ τήν έννοια ότι η άμεση έμπειρική αντίληψη (μέ παρατήρηση ή πείραμα) γίνεται τότε μόνο επιστημονική, όταν τήν εντάξουμε σε ένα γενικώτερο (θεωρητικό) νόμο.
- Σχετικά μέ τήν υλιστική αντίληψη της ιστορίας και τόν επιστημονικό σο-σιαλισμό σήμερα μάλλον καταλαβαίνουμε καλύτερα τό πρόβλημα κάτω από τίσ έννοιες: 'Ιστορικός υλισμός - διαλεκτικός υλισμός ενωμένους αλλά

διακρινόμενους, πού ή διάκρισή τους βασύζεται πάνω στή διαφορά τοῦ ἀντικειμένου τους: Τόν διαλεκτικό ὕλισμό καί τόν ἱστορικό ὕλισμό. (Ν. Πουλαντζᾶς: Πολιτική ἐξουσία καί κοινωνικές τάξεις). Ὁ Διαλεκτικός ὕλισμός προσδιορίζεται σάν θεωρία τῆς ἐπιστήμης - τοῦ ἱστορικοῦ ὕλισμοῦ.

Θά μπορούσε νά πῇ κανείς ὅτι ὁ σ. Ἀθανασόπουλος ἀνάγει (συνειδητά) τόν διαλεκτικό ὕλισμό στόν ἱστορικό ὕλισμό. Στήν πραγματικότητα ὅμως οὔτε αὐτό δέν γίνεται διότι (ἀσύνειδα ἐδῶ) σέ πολλά σημεῖα τοῦ κειμένου του φαίνεται νά γίνεται τό ἀντίθετο. Νά ὁδηγεῖται δηλαδή σέ μιᾶ θετικο-ἐμπειρικήστικη ἐρμηνεία μέ τήν ὑπαγωγή κάθε ἱστορικοῦ ἀντικειμένου στό ἴδιο τό "ἀφηρημένο".

4. Ὁ σ. Ἀθανασόπουλος δίνει τήν ἐντύπωση ὅτι στό χῶρο τοῦ ΠΑ.ΣΟ.Κ ἔχει γίνει ἐνδελεχῆς ἀνάλυση τοῦ μαρξιστικοῦ ἔργου κάτω ἀπό τό φῶς νέων σύγχρονων δεδομένων, καί ὅτι μέ βάση μιᾶ τέτοια ἀνάλυση τό ΠΑ.ΣΟ.Κ ἔχει ἀποβάλλει ἀπό τήν προβληματισμό του ἓνα μέρος τοῦ ἔργου τοῦ Μάρξ.

Πέρα ἀπό τό γεγονός ὅτι αὐτό δέν συμβαίνει, γιά τήν ὥρα θά πρέπει νά δεχτοῦμε ὅτι τά ΠΑ.ΣΟ.Κ ἀναγνωρίζει ὅτι ὁ Μάρξ μέ τό ἔργο του ἔχει θέσει ὅλα τά κύρια προβλήματα πού σήμερα μᾶς ἀπασχολοῦν, ὅμως ἡ λύση αὐτῶν τῶν προβλημάτων (στό μέτρο πού δεχόμαστε ὅτι ὁ Μάρξ προσπάθησε νά δώσει καί λύσεις) ἐπανεξετάζεται στό χῶρο μας π.χ ἐπιπτώσεις τοῦ Κ.Τ.Π (καπιταλιστικοῦ τρόπου παραγωγῆς) σέ προκαπιταλιστικούς σχηματισμούς.

Παρατηρήσεις - Ἀννα Παπαμιχαήλ

1. Δέν συμφωνῶ "Πετάξανε στά σκουπίδια" τά ἰδεαλιστικά ρεύματα μόνο. Ὁ μαρξισμός ὥστόσο βασύζεται στήν φιλοσοφία. Μία φιλοσοφία μέ σπονδυλική στήλη τόν ἱστορικό ὕλισμό - καί μεθοδολογία ἐπιστημονική, τῆς διαλεκτικῆς.
2. Ναί ἡ "αὐθύπαρκτη" ἀλλά ὅχι (γενικά) ἡ φιλοσοφία. Γιατί αὕτη ἐνυπάρχει μέσα σέ κάθε τομέα ἐπιστημονικῆς δραστηριότητος (εἶναι δηλ. καταδικασμένη σάν "ἐποικοδόμημα" ἔξω ἀπό τήν "γνώση" κι' ἀπό τήν πραγμάτωσή της.
3. Ὑπάρχει ἓνα τεχνητό ξέκομμα:
 - α) Πού δέν καθορίζει τίς ἐπιστημονικές βάσεις τοῦ ἐγχειρήματος.
 - β) Μιᾶ τάση νά παρουσιάζονται τά ἀποδεικτέα καί ἀποδεδειγμένα - ἐδῶ ἴσως αἰτία νά εἶναι ἡ ἀπόρριψη τοῦ μαρξισμοῦ σάν "φιλοσοφίας".
 - γ) Θᾶπρεπε νά προσδιοριστεῖ τό concept κι ἡ μεθοδολογία τοῦ ἄρθρου σαφέστερα.

A. Σέ Γ. Καπετάνιο 3β

Χρησιμοποιώ τίν ὄρο "Διαλεκτικός 'Ιστορικός Ματεριαλισμός" ἀκριβῶς γιατί:

1. Δέ δόχομαι ὅτι ὑπάρχει κάποιος Δ.Μ πού δέν εἶναι ἱστορικός· ἡ Ἔδρα ἡ διαλεκτική προϋποθέτει τή διαχρονία, δηλαδή τήν ἱστορία τοῦ ἀντικειμένου: ἡ σώρευση τῶν ἀντιθέσεων καί ἡ ὀξυνσή των, ἡ μετατροπή τῆς ποσοτικῆς σέ ποιοτική ἀλλαγῇ, ἡ ἀνατίναξη τῆς παλιᾶς δομῆς, ὅλα αὐτά εἶναι φαινόμενα διαχρονικά καί ποτέ συγχρονικά.
2. Ἡ διαλεκτική ὑπάρχει μέσα στά ἔδρα τά πράγματα καί στό κεφάλι μας μέσα ὑπάρχει ἡ ἀντανάκλασή (δηλ. κατανόησή) της· συνεπῶς δέν ὑπάρχει ἓνας Δ.Μ πού σά μεταθεωρία ἔχει ἀντικείμενο τόν Ι.Μ., πού ἐκεῖνος μόνο ἔχει ἀντικείμενο τήν κοινωνία. Ὁ Δ.Ι.Μ ἔχει σάν ἀντικείμενο τήν εξέλιξη (διαχρονία, ἱστορία) τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας.
3. Φύση καί κοινωνία οὔτε έτερογενῇ εἶναι (ὅπως μᾶς διαβεβαιώνει ὁ Λούτσιο Κολέττι) ἀφοῦ ἡ κοινωνία γεννιέται μέσα στή φύση, οὔτε ἀντίθετα, ὅπως νομίζουν ἄλλοι φιλόσοφοι. Ἡ ἀνθρώπινη κοινωνία εἶναι μία πιά ἐξελιγμένη μορφή φύσης, πού παρουσιάζει ὅλα τά φυσικά φαινόμενα καί γιὰ τήν ὁποία ἰσχύουν ὅλοι οἱ νόμοι πού ἐξηγοῦν τά φυσικά φαινόμενα. Τό ὅτι παρουσιάζει καί νέα φαινόμενα πού πρωτοεμφανίζονται στό δικό της ἐπίπεδο εξέλιξης καί πολυπλοκότητας καί πού χρειάζονται νέα ἐξήγηση αὐτό δέν τήν κάνει μή - φύση. Δέν εἶναι λοιπόν νοητός οὔτε κάποιος ἄλλος διαχωρισμός σύμφωνα μέ τόν ὅποιο ὁ Δ.Μ ἔχει ἀντικείμενο τή φύση καί ἓνας Ι.Μ πού θάχει ἀντικείμενο τήν ἀνθρώπινη κοινωνία.

B. Σέ Γ. Καπετάνιο 3α

Ἡ ἐπιστήμη εἶναι ἐμπειρική, ἀλλά δέν εἶναι ἐμπειρικίστικη. Ὅτι ἡ ἐπιστήμη ἀποκρούει τή θεωρία, αὐτό τό νομίζουνε μερικές σχολές μονάχα τῶν κατακερματισμένων ἀστικῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν καί οἱ μαρξιστές πού παραρᾶνε τήν ἐπιστήμη στους ἀστούς καί νομίζουν τή δουλειά τοῦ Μάρξ καί τοῦ "Ενγκελς γιά φιλοσοφία, πού ἀσχολεῖται μέ "ἔννοιες" (π.χ ὁ 'Αλτουσσέρ).

Ἡ ἐπιστήμη ξεκινάει ἀπό κάποιο συμφέρον, πού διαμορφώνει κάποια διαλεκτική θεώρηση, πού μέ τή σειρά της κατευθύνει καί ὀργανώνει τήν παρατήρηση τῶν πραγμάτων. Ἐπεται ἡ διατύπωση μιᾶς συνειδητῆς, ἀρθρωμένης θεωρίας καί ἡ πρακτική ἐπαλήθευσή της.

Ἡ διαφορὰ ἐπιστήμης - φιλοσοφίας δέν εἶναι ὅτι ἡ πρώτη εἶναι ἐμπειρικίστικη καί ἡ δεύτερη θεωρητική. Ἀντίθετα ἡ ἐπιστήμη εἶναι πάντοτε θεωρητική κάποιου ἐντικειμένου (δηλ. παρατηρεῖ, θεωρεῖ κάποιο ἀντικείμενο)

πο+
ἡ φιλοσοφία δὲν ἔχουν πραγματικό ἀντικείμενο. καὶ ἐπειδὴ
-2-

ἐνῶ ἡ φιλοσοφία εἶναι ἀθεωρητική, δηλ. καθαρὴ εἰκονολογία χωρὶς πραγμα-
τικό ἀντικείμενο. Γι' αὐτό ὁ Μάρξ λέει: "Ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ μελέτη τοῦ
πραγματικοῦ κόσμου ἔχουν τὴν ἴδια σχέση μεταξύ των πού ^{πο+} τὸ αὐνανισμός μέ ^{πο+χ}
τόν ἔρωτα τῶν δύο φύλων...". (Γ.Ι σελ. 218). Ὁ αὐνανισμός δηλαδή καὶ ^{πο+}
ἡ φιλοσοφία εἶναι "πούρα θεωρία - reine Theorie" (Γ.Ι σελ. 31) ἀπαλλαγμέ-
νη ἀπ' τόν κόπο νά θεωρεῖ τὰ πράγματα, δηλαδή ἀθεωρία, γι' αὐτό μοιραία
πέφτει σέ μιὰ γλῶσσα διεστραμμένη καὶ ἀκαταλαβίστικη. "... Οἱ φιλόσοφοι
θᾶπρεπε μονάχα νά διαλύσουνε τὴ γλῶσσα τους πίσω μέσα στήν συνηθισμένη
γλῶσσα ἀπ' τὴν ὁποία ἔχει ἀφαιρεθεῖ, ν' ἀναγνωρίσουνε τὴ γλῶσσα τους σάν
τὴ διαστρεβλωμένη γλῶσσα τοῦ πραγματικοῦ κόσμου, καὶ νά κατανοήσουνε ὅτι
οὔτε οἱ σκέψεις οὔτε ἡ γλῶσσα διαμορφώνουνε κάποια δική τους ἐπικράτεια,
ὅτι ἡ γλῶσσα καὶ οἱ σκέψεις εἶναι μονάχα ἐξωτερικεύσεις τῆς πραγματικῆς
ζωῆς....." (Γ.Ι σελ. 133). Werke-band 3 Dietz Verlag 1959).

Γ. Στὴν "Ἀννα Παπαμιχαήλ"

Δέ θᾶχα κανένα λόγο νά μὴ δεχτοῦμε μιὰ διαφορετικὴ ὀρολογία π.χ νά ὀνο-
ματίσουμε τὴ γενικὴ θεωρία τῆς ἐπιστήμης "φιλοσοφία". Ἀντίστροφα καὶ
ὁ Ἀλτουσσέρ ὀνοματίζει τὴ φιλοσοφία πού ἀποδίδει στό Μάρξ "ἐπιστήμη".
Ὅμως τὸ ζήτημα εἶναι ν' ἀσχοληθοῦμε ὄχι μέ ἐτικέττες ἀλλὰ μέ τὴν οὐσία
τῶν πραγμάτων. Κι' ὅταν ἐρχόμαστε στὰ πράγματα διαπιστώνουμε τὰ ἑξῆς:

α) Ἡ φιλοσοφία, ὅπως ἔχει ὀρίσθαι ἀπ' τὸ Μάρξ ("καθαρὴ θεωρία" πού δέ
μελετᾷ πραγματικά ἀντικείμενα παρὰ μόνο "ἰδέες", ἓνα εἶδος πνευμα-
τικοῦ αὐνανισμοῦ καὶ συνεπῶς μιὰ σκέψη καὶ μιὰ γλῶσσα ἀφύσικη) αὐτὴ
ἡ φιλοσοφία καταγγέλθηκε συλ ηβδὴν καὶ ὄχι μόνο ἡ ἰδεαλιστικὴ (δὲ
κριτικὴ τοῦ Φόϋερμπαχ στή "Γ. ἰδεολογία" καὶ στό "Α. Φόϋερμπαχ" τῶν
"Εὐγκελς"). Κι' αὐτὴ ἡ φιλοσοφία ἐξακολουθεῖ καὶ μετὰ τὸ Μάρξ τὴν πο-
ρεία της. Χούσερλς, Χάϊντεγκερ, Βύτγκενστάϊν κ.ο.κ συνεχίζουν τὸ
μοναχικὸ βιολί τους, ἐνῶ ὁ πραγματικὸς κόσμος συνεχίζει τὸ δρόμο του.

β) (Καὶ εἶναι αὐτό, πού μᾶς ἐνδιαφέρει ἄμεσα): Οἱ μαρξιστές δὲν υἱοθέ-
τησαν μόνο τὴ λέξη "φιλοσοφία" γιὰ τὸ Μαρξισμό τους παρὰ ξαναπέσαν
"οὐσιαστικά" σ' αὐτὴ τὴν προεπιστημονικὴ δραστηριότητα ἀκριβῶς ὅπως
τὴν ἔχει καταγγεῖλη ὁ Μάρξ, μ' ὅλα τὰ στραβά της:

1. Ἀποκοπή ἀπὸ τὴ μελέτη τῶν πραγμάτων καὶ τὸν ἐπιστημονικὸ ἀντίλογο

Τὸ "Κεφάλαιο" εἶναι γεμᾶτο ἀπὸ ἀναφορὲς στὰ πράγματα (στατιστικές,
ραπόρτα κ.ο.κ) καὶ γεμᾶτο ἀπὸ ἀναφορὲς σέ ἀντίθετες ἐπιστημονικὲς θεω-
ρίες (καὶ ὄχι μόνο οἰκονομικὲς παρὰ καὶ ἱστορικὲς - Νύμπουρ, Μόμσενκλπ
καὶ ὅτι ἄλλο ὑπῆρχε τότε). Κι' ἡ "Καταγωγὴ τῆς οἰκογενείας, τοῦ κράτους

καὶ τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας" δέν εἶναι παρά ἓνας διάλογος μέ τήν ἀνθρωπολογία (ὅση ὑπῆρχε τότε: Μάκ Λέλαν, Μόργκαν).

Ἀντίθετα ἂν ἐξαίρεσουμε τόν "Ἱμπεριαλισμό" τοῦ Λένιν δέν ὑπάρχει οὔτε ἓνα μαρξιστικό κείμενο πού ὁ ἀναγράφει κάποια στατιστική. (Κι' ἐν τῷ μεταξύ εἶχαν ἀναπτυχθεῖ: τό πείραμα, τό ἐρωτηματολόγιο, ἡ ἔρευνα κ.λ.π.).

Κι' ἀργότερα, ὅταν ἀναπτύσσονται οἱ κατακερματισμένες ἀστικές κοινωνικές ἐπιστῆμες, οἱ μαρξιστές τίς τσουβαλιάζουνε μαζί, τίς ταμπελῶνουνε "μπουρζουάδικες" καὶ νομίζουνε ὅτι ἔτσι ξεπερδέφανε, χωρίς νά τίς ἀνοίξουνε κἄν.

Γράφει ὁ Στάλιν γιά τή γλῶσσα καὶ δέν ἔχει ἰδέα ἀπό γλωσσολογία.

Γράφει ὁ Κόρνφορθ "Ἡ θεωρία τῆς γνώσης" κι' ὁ Γκαρωντύ "Ἡ ματεριαλιστική θεωρία τῆς γνώσης" κι' ἀγνοοῦν κάθε ἐπιστημονική ἐργασία ἀντικειμενική μέ τό θέμα. Ἀγνοοῦν ὅτι ὑπάρχουν ὁ Κέλλερ κι' ὁ Κόφκα, ὁ Θορνταϊν κι' ὁ Σκίννερ, ὁ Πιαζέ, ὁ Τζ. Χ. Μήντ, ὁ Κλαπαρέντ κι' ὅτι πίσω ἀπ' τίς ἀλληλοσυγκρουόμενες θεωρίες των ὑπάρχουν τεράστιες ποσότητες πειραματικοῦ ὕλικου.

Ποιά εἶναι λοιπόν ἡ διαφορά τους ἀπ' τόν ἰδεαλιστή φιλόσοφο Παπανοῦτσο; Κι' αὐτός στήν "Ψυχολογία" του δέ βρίσκεται σέ μεγαλύτερη ἀπόσταση ἀπ' τήν ἐπιστήμη. Ποιά ἡ διαφορά ὅτι εἶναι ματεριαλιστές; Ματεριαλιστές *ex principio*; χωρίς πειραματικό ὕλικό, χωρίς πραγματικά δεδομένα καὶ πού ἀπό πάνω ἀπαξιοῦν νά κυττάξουν τά πράγματα, πού ἄλλοι ἐπικαλοῦνται;

2. Ἀφύσικη γλῶσσα.

Οἱ μαρξιστές σιγά - σιγά καθώς ἀπομακρύνονταν ἀπ' τή μελέτη τῶν πραγματικῶν δεδομένων καὶ ξέπεφταν σέ θεολογική ἐρμηνεία τοῦ Μάρξ καὶ τοῦ Ἐνγκελς, ἄρχισαν ν' ἀναπτύσσουν τή δική τους διαστρεβλωμένη γλῶσσα ἔτσι πού ἀποστεώθηκαν σ' ἓναν ἰδιότυπο βερμπαλισμό-φορμαλισμό, ἀπ' τόν ὁποῖο ὁ κοινός θνητός δέν καταλαβαίνει παρά μέσες ἄκρες.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι τά μεγαλύτερα κεφάλια ἀνάμεσα στούς ἐπίγονους μαρξιστές ξεφύγανε καὶ τήν ἀκαταλαβίστικη γλῶσσα καὶ τήν ἀφηρημένη φιλοσοφική σκέψη. Τά ξεφύγανε ὅμως ὅχι γιατί συνέχισαν τήν ἐπιστημονική παράδοση τοῦ Κάρλ Μάρξ, παρά μόνο γιατί ἦταν ἄνθρωποι μέ γερή τετραγωνή σκέψη, μέ ἀναστήματα μεγαλαφυΐας καὶ μέ τά πόδια γερὰ ριζωμένα πάνω στόν πρακτικό πολιτικό ἀγῶνα.

Τό θέμα λοιπόν δέν εἶναι ἂν θά κρατήσουμε ἢ πετάξουμε τή λέξη "φιλοσοφία" ἢ τή λέξη "ἐπιστήμη". Τό θέμα εἶναι ἂν θά πετάξουμε μιὰ συγκεκριμένη διανοητική δραστηριότητα, τήν ὁποία ὁ Μάρξ περιέγραψε δηλ. ὅρισε, ὀνόμασε "φιλοσοφία" καί ἀπέρριψε. Κι' ἂν θά τόν ἀκολουθήσουμε σέ μιὰ ἄλλη δραστηριότητα διαφορετική τήν ὁποία πάλι περιέγραψε, ὀνόμασε "ἐπιστήμη" καί ἐφάρμοσε.

Δ. Στό Γ. Καπετάνιο 4

"Αν δύνω τήν ἐντύπωση νά ἰσχυρίζομαι ὅτι τό ΠΑ.ΣΟ.Κ ἔχει ἤδη ἀποβάλει ἓνα μέρος τοῦ ἔργου τοῦ Μάρξ ἢ ὅτι ἔχει ἤδη δεχτεῖ αὐτά πού ἀνέπτυξα, τότε ζητάω συγνώμη, γιατί δέν ἦτανε αὐτό ἡ πρόθεσή μου.

Ἐγώ ἀπλῶς εἰσηγοῦμαι ὅτι τό ΠΑ.ΣΟ.Κ πρέπει:

1. Νά ἀποβάλει τό μέχρι τό 1845 προεπιστημονικό - φιλοσοφικό ἔργο τοῦ Μάρξ (ὅπως ἔκανε κι' ὁ ἴδιος) καί κάθε φιλοσοφική ἐνασχόληση (ὅπως τήν περιέγραψε).

2. Νά ξαναπιάσει τήν ἐπιστημονική του δουλειά καί νά τήν ἀναπτύξει ἀκριβῶς ὅπως θάκανε κι' ὁ ἴδιος α) μέ συνεχῇ ἀναφορά στά πραγματικά δεδομένα, β) μέ συνεχῇ παρακολούθηση, μελέτη, ἀντίκρουση ἢ μερική ἀποδοχή καί ἔνταξη στό Δ.Ι.Μ.

α) ἐπιστημονικῶν θεωριῶν κάθε εἴδους τῶν κατακερματισμένων ἀστικῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν.

β) ἐξωεπιστημονικῶν θεωριῶν ἢ καί δοξασιῶν μαρξιστικῆς προέλευσης, ἢ ἀπολογητικῶν τοῦ καπιταλισμοῦ, ἢ τῆς κοινῆς γνώμης **λ.π.**

Ἰσχυρίζομαι ὅτι αὐτή ἡ ἐπιστροφή στήν ἐπιστήμη τοῦ Μάρξ εἶναι ἡ μόνη πού δίνει ἓνα συγκεκριμένο περιεχόμενο στόν ὅρο "Μαρξισμός χωρίς δόγμα" κι' ὅτι ἂν "ὁ χωρίς δόγμα Μαρξισμός τοῦ ΠΑ.ΣΟ.Κ." δέ θάναι αὐτό πού σᾶς προτείνω, τότε εἴτε μᾶς ἀρέσει εἴτε ὄχι δέ θάναι παρά μιὰ ἀκόμη βαριάντα ἀ~~γ~~ερμάτιστου, αὐθαίρετου κι' εὐκαιριακοῦ ρεβιζιονισμοῦ.

Ἰσχυρίζομαι ὅτι ὁ προτεινόμενος ἀπό μένα "ἐπιστημονικός σοσιαλισμός" εἶναι ἀντίθετος ὄχι μόνο πρὸς τό δογματικό μαρξισμό ἀλλά καί πρὸς τίς πάσης φύσεως κατ' ἐμπνευση ἀναθεωρήσεις κι' ἀμφισβητήσεις τοῦ δόγματος (ἀπό Μπέρνσταϊν καί ὁῶθε)· γιατί ὁ ρεβιζιονισμός ἀναθεωρεῖ στά στραβά καί κάτω ἀπό τήν ἐπίδραση περαστικῶν ἐν~~τ~~υπώσεων καί συναισθημάτων, ἐνῶ ἡ ἐπιστήμη ἀναθεωρεῖ πάντα τόν ἑαυτό της μέσα σέ πλαίσια καί μέ κανόνες αὐστηρά προσδιορισμένα.

Ε. Στό Γ. Καπετάνιο 2.

Ἡ προβολή μιᾶς θέσης δέ γίνεται μέ ἀποχρώσεις, παρά μέ ἔστω καί βά-
ναυες σχηματοποιήσεις καί τοῦτο ὄχι γι' ἄλλο λόγο, παρά γιά νά προ-
βάλει τήν προτεινόμενη θέση ξεκάθαρα ἀπέναντι στίς ἀντίθετες.

Πέρ' ἀπ' αὐτό ὅμως ξέρω ὅτι ὁ Μάρξ χρωστάει πολλά στό Χέγκελ, ὅπως καί
στόν Σαίν- Σιμόν καί πολλούς ἄλλους.

Ξέρω ἐπίσης ὅτι ἡ ἐπιστήμη δέ χωρίζεται ἀπ' τή φιλοσοφία, τόν κοινὸ
νοῦ καί τή λαϊκή παράδοση ἀπό καμμιά ἄβυσσο ἀλλ' ὅτι συγκοινωνοῦν καί
ἀλληλοεπηρεάζονται. Κι' ἐγώ ἀκόμη, πού προτείνω αὐτή τή θέση τῆς
τομῆς, θαυμάζω τή γραφή τοῦ Στάλιν, κάποιες ἰδέες τοῦ Μαρκοῦ λε καί
τοῦ Λούκατς κ.ο.κ.

Ἐδῶ ὅμως δέν πρόκειται γι' αὐτό. Πρόκειται γιά τό ἂν θ' ἀναγνωρίσου-
με τίς βασικές διαφορές ἐπιστήμης-φιλοσοφίας ὅπως τίς καθόρισε ὁ
Μάρξ, καί ἂν θά τόν ἀκολουθήσουμε στήν ἐπιστημονική του πορεία, ἔ-
καταλείποντας τή δογματική καί ρεβιζιονιστική του διαστρέβλωση ἀπ'
τούς μαρξιστές.

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΡΟΣ ΕΞΕΤΑΣΗ

1. Γιά ποιό λόγο ὅλοι προτιμᾶμε μιάν ἐπιστημονική ἀμυγδαλεκτομή ἀπό
κεῖνη πού θά κάνει ἓνας μπαμπέρης; ἢ μιὰ ἐπιστημονικά σχεδιασμένη
γέφυρα ἀπό κεῖνη πού θά στήσουνε μερικοὺ δικηγόροι, γιατροῦ καί οἰ-
κονομολόγοι; Μήπως γιά τόν ἴδιο λόγο οἱ Μάρξ καί "Ενγκελς ἐγκατέλει-
ψαν τή φιλοσοφία καί τούς διάφορους σοσιαλισμούς: ἀληθινό, οὐμανιστι-
κό κ.λ.π γιά χάρη τοῦ "ἐπιστημονικοῦ σοσιαλισμοῦ";
2. Γιατί προτιμᾶμε τήν ἐπιστήμη τῶν Μάρξ - "Ενγκελς κατέναντι στίς
κατακερματισμένες δυτικοευρωπαϊκές κοινωνικές ἐπιστήμες;
3. Ἡ ἐπιστήμη εἶναι "ἐλεύθερη ἀξιολογήσεων" ὅπως ἰσχυρίζονται διάφοροι
δυτικοευρωπαῖοι ἐπιστήμονες;
4. Ποιός ὁ φορέας τῆς ἐπιστήμης καί ποιός ὁ φορέας τῆς πράξης; Ποιά
ἡ σχέση τους;

- Δ.Φ. Αποδοχικός οδοιπορικός και το τέλος της κλ. Γερμ. φιλοσοφίας του
 Φρ. Ένγκελς - Δ.Φ.Ι σελ. 634 στο ΑΥΣΧΕΚΑΛΙΣ ΠΕΡΙΣ ΤΩΝ ΜΑΡΞ.
 Ένγκελς σ' ένα τόμο - VERLAG PROGRESS, Μόσχα
- Γ.Ι Γερμανική Ίδεολογία - οι σελίδες περιλαμβάνουν στο ΜΑΡΞ-Ένγκελς
 ΑΥΣΧΕΚΑΛΙΣ ΠΕΡΙΣ, ΔΕΙΤΕ ΤΕΛΟΣ, Βερολίνο τόμος Ιος
 1. σελ. 213, 2. σελ. 211, 3. σελ. 206, 4. σελ. 213, 5. σελ. 274.-